

Tiililän näkemyksen juuret

- Tädin Elisabeth Alanderin vapaakirkollisuus
- Tampereen luterilaisen rukoushuoneen Hannulan herätys
- Kristillisen ylioppilasliikkeen anglosaksinen apologeettinen herätys- ja pyhityskristillisuus
- Urho Muroman määrätietoinen pietistinen herätysaarna
- Antti J. Pietilän lestadiolaistaustainen kokemus kristillisuus
- Ole Hallesbyn luterilais-pietistinen herätyskristillisuus ja liberaaliteologian jyrkkä kritiikki
- Karl Heimien pietistinen apologeettinen yhden totuuden teologia
- Yhteys sekä württembergin pietismiin että anglosaksiseen pyhityskristillisyyteen (Stanley Jones)
- Gustaf Johanssonin jyrkkä biblismi

Positivistisen tieteen ja liberaaliteologian haaste

- Tiililä etsi vastausta jälkikantilaiseen kritiikkiin, jossa perinteinen kristinusko, metafysiikka, tuonpuoleisuus ja erityinen ilmoitus, sai väistyä etiikan tieltä
- Hänelle ei kelvannut ritschiläinen eettinen kristinuskon tulkinta eikä Troeltschin ohjelma, joka suhteellisti kristinuskon
- Heimiltä Tiililä löysi tieteellisesti kestävästä raamatullis-pietistisen teologian
- Tiililä aloitti lähetys- ja uskontotieteestä ja puolusti väitöskirjastaan alkaen kristinuskon ainutlaatuisuutta. Hän näki varhain vaaran idän uskontojen tulossa Eurooppaan

Herätysliikkeet – elävä kirkollisuus tutkimuksen kohteena

- Tiililä asetti dogmatiikan tehtäväksi herätysliikkeiden opinkäsityksen tutkimisen
- Herätysliikkeet edustivat hänelle aitoa, elävää kristillisyyttä ja kirkollisuutta
- Erityisesti 1940-luvulla Tiililä korosti luterilaista perinnettä ja tunnustusta, mutta varsinainen Luther-tutkija hän ei koskaan ollut. Tiililä vastusti jyrkkää forensista vanhurskauttamisoppia, arvosteli luterilaisuutta heikosta pyhitysohjeesta ja käytti ilmaisua in ipsa fide Christus adest jo 1940-luvun lopussa
- Tutkimuskohteina Johansson, Malmivaara, Hedberg ja rukoilevaisuus – suhtautui kaikkiin myönteisesti, mutta suututti evankeliset koko maailman autuus –opin jyrkällä kritiikillä

Tiililän teologian perusluonne

- Raamattunäkemyksessä Tiililä ei ollut fundamentalisti, mutta hän oli raamatullinen teologi, ns. jälkibeckiläinen biblisti, jolle Raamattu oli Jumalan sana ja jonka Systemaattinen teologia on kuin raamattutuntien kokoelma. Tiililä torjui nykyisinkin usein esitetyn ajatuksen Raamatun hengen ja kirjaimen asettamisesta vastakkain. ”Raamatun henki ei sodi koskaan Raamatun selvää sanaa vastaan, eikä Kristuksen henki puhu meille toista kuin mitä Kristus itse.” Tiililä varoitti niitä, jotka puhuvat hengestä kirjaimen vastakohtana, etteivät vain puhuisi omasta hengestään. ”Milloin Pyhä Raamattu olisi meille ohje, jollei silloin, kun emme tiedä, kuinka meidän tulisi toimia.”
- Teologina Tiililä oli oman tiensä kulkija, joka ei kuulunut mihinkään koulukuntaan. Hän pyrki liittämään suomalaisten hengellisten liikkeiden perinnön ja johanssonilais-pietiläläisen suomalaisen teologian oman aikansa saksalaiseen teologiaan. Hän ei ollut radikaalisti uutta luova teologi, vaan pikemminkin konservatiivinen pietisti, joka kaikella teologiallaan pyrki vanhalta pohjalta palvelemaan hengellistä julistusta ja kristillistä kilvoitusta. Hän rakensi kuitenkin omaperäisen

Jumalan ilmoitusta ja kristillistä kokemusta korostavan ja armonjärjestykseen jäsenyneen uskonteologian mallin, jota hän kutsui teotelettiseksi teologiaksi.

Taistelu kirkon sielusta

- Tiililän mukaan sireniolainen ja uuskansankirkollinen ohjelma merkitsi uhkaa elävälle kristillisyydelle
- Lundilaisuus ei Tiililän mukaan merkinnyt vain tieteellistä metodologiaa tai luterilaista kutsumusajattelua, vaan uusriitschiläistä liberaaliteologiaa, joka torjui tuonpuoleisuuden, erityisen ilmoituksen ja hengellisen regimentin (Niinivaara)
- Tiililä pyrki kokoamaan herätysliikkeiden rintamaa, mutta pettyi 1950-luvulla muuttuneeseen herännäisyyteen (Kares) ja kristilliseen ylioppilasliikkeeseen (Juva)
- Ensin voitto (1948) sitten tappio (1953) kirkolliskokouksessa, kun päätettiin eronneiden vihkimisestä
- Herätysliikkeiden puolustamisesta tuli 1950-luvulla taistelu klassisen kristinuskon puolesta
- Kun kirkko taipui tämänpuoleiseksi avustusjärjestöksi eikä kirkon johto (Salomies, Sinojoki) kuunnellut varoituksia, Tiililä kärjisti protestinsa eron ”laitoskirkosta”

Tiililä pietismin puolustajana – perintö ja kirkon nykytila

- Tiililä oli luterilainen teologi, mutta samalla allianssikristillisesti ja ekumeenisesti suuntautunut: hän arvosti joitakin reformoidun kristillisyyden piirteitä ja etsi 1960-luvun loppupuolella protestanttiseen liberaaliteologiaan pettyneenä yhteyttä myös roomalaiskatoliseen kirkkoon
- Herätysliikkeet edustivat Tiililälle elävää kristillisyyttä ja tosi kirkkoa (ekkleesiaa), kun ne pitivät kiinni Raamatusta ja pelastussanomasta ja korostivat uskon kokemuksellista puolta, elävää sydämen uskoa
- Rauno Heikolan mukaan Tiililä edusti välittävää kantaa luterilaisen ortodoksian ja pietismin välillä. Jouko Talonen yhtyy tähän näkemykseen ja löytää tässä suhteessa samankaltaisuutta Ole Hallesbyn ja Carl Fredrik Wislöffin kanssa.
- Vaikka Tiililä oli luterilainen teologi, hän kuitenkin siinä määrin voimakkaasti sekä puolusti pietismiä että arvosteli puhdasoppisuutta eli luterilaista ortodoksiaa, että miksiäkään yhdistäväksi lenkiksi näiden välille hän minun mielestäni tuskin kuitenkaan kelpaa
- Tiililä vastusti eronneiden vihkimistä ja naispappeutta, mutta ydinkysymyksiä ne eivät hänelle olleet. Tiililän mukaan kirkon elämän ja kuoleman kysymys oli sanoma Jeesuksesta ja pelastuksesta, syntien anteeksiantamuksesta ja ikuisesta elämästä.
- Tiililä erosi kirkosta, mutta ei kehottanut muita tekemään niin. Hänen eronsa oli pettyneen rakkauden osoitus. Periaatteessa hän piti kuitenkin mahdollisena, että ”joka laitoskirkosta eronnut perustaisi oman ecclesia nostra –seurakuntansa” ja kysyi, millä perusteella tekoa voisi pitää vääränä, jos evankeliumia saarnattaisiin puhtaasti ja sakramentit toimitettaisiin evankeliumin mukaisesti. Tiililä kammoksui kuitenkin kaikkea lahkolaisuutta eikä lähtenyt sille tielle.